

Fagforbundet

Ekspertutvalget om klimatilpasning

Deres ref.:

Vår ref.:

25/8617-2 MKH
Mette K. Haugen /

Dato:

19.12.2025

Innspill fra Fagforbundet til Ekspertutvalget om klimatilpasning

Fagforbundet er landets største arbeidstakerforbund, med over 420.000 medlemmer, hovedsakelig i offentlig sektor, og over 18 000 tillitsvalgte som er representert i alle landets kommuner.

Vi organiserer over 200 yrkesgrupper i ulike sektorer, med førstehåndserfaring om hva som er gode klimatiltak i kommunene. Bare innen teknisk sektor spiller ansatte innen vann og avløp, planleggere, renovasjon og brann/redning en særlig avgjørende rolle. Samtidig er mange av våre medlemmer i førstelinja når ekstremvær og flom inntreffer, og en god beredskap er viktigere enn noen gang.

Klimatilpasning er avgjørende for norske kommuner fordi klimaet endrer seg og truer bygg, infrastruktur, natur og livskvalitet, noe som krever investeringer for å forebygge kostbare skader fra flom, skred og styrtregn. Kommunene har lovpålagt ansvar for å integrere dette i arealplanlegging for å sikre robuste og trygge lokalsamfunn for fremtiden.

Klimatilpasning og kommuneøkonomi

Fagforbundet er positive til nye lover og insentiver som skal ivareta klima og miljø, både nasjonalt og internasjonalt, men er bekymret for hvordan ansvaret for klimatilpasning skyves over på kommunene, som skal gjøre stadig mer, på minkende midler. Både ekstremvær og vanlig vær er mer uforutsigbart, og den uforutsigbarheten er en ny normal. Vi kan ikke lengre estimere utvikling basert på historiske data.

Klimatilpasningsarbeidet innbefatter store samfunnsutfordringer som må løses, og som ikke kan dekkes av selvkostfinansiering i kommunene alene. I dag blir oppgraderinger i infrastruktur gjort gradvis, og det er stor variasjon i kommunene.

Alle tall viser det samme: det lønner seg å forebygge og det lønner seg med klimatilpasning. Men innsatsen må være tverrsektoriell, det må settes av øremerkede midler og det må satses på økt kompetanse. Ansvaret for klimatilpasning er for fragmentert, og blir i dag ikke prioritert i tilstrekkelig grad.

- Nasjonale myndigheter bør bidra med øremerkede midler til kommuner og fylkeskommuner for å drive med langsiktig klimatilpasning - uten at det går ut over andre viktige budsjettposter.

Påvirkning på helsesektoren

En stor andel av Fagforbundets medlemmer jobber i helsesektoren. De merker at klimaendringene påvirker både befolkningens helse og helsetjenestenes kapasitet. Klimatilpasning er nødvendig for å sikre folks trygghet. Ekstremvær utfordrer infrastrukturen i helsetjenesten. Sykehus, sykehjem og andre institusjoner kan ikke bare stenge når raset tar veien, og det blir prekært når ansatte ikke kan komme seg til eller fra jobb, i tillegg til at det kan forstyrre andre kritiske funksjoner som vannforsyning, ventilasjon, kjøling og transport av medisiner, etc.

Klimatilpasning er derfor viktig for helsesektoren for å sikre kapasitet under økt belastning, det sparer store kostnader på sikt og beskytter folks helse ved å gjøre helsesystemet mer robust.

Vedlikehold og oppgradering av infrastruktur

Er norske kommuner i stand til å ta ansvaret for klimatilpasning av bygninger og infrastruktur? Generasjoner med forsømmelse gjør at etterslepet er enormt. Det er fremdeles for mye vurderinger og planer og for lite tiltak. Ser vi vedlikeholdsetterslepet i sammenheng med behovet for klimatilpasning, er ikke midlene i nærheten av det som trengs.

Kommunene har den fordel at de er nær der det skjer. Klimatilpasning avhenger av god lokalkunnskap. Men forutsetningene må være til stede, kunnskap må bli lettere tilgjengelig, og vi må bli bedre på informasjons- og erfaringsutveksling.

Generelle innspill:

- Fagforbundet ønsker at klimatilpasning jobbes med tverrsektorielt, både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Det må ses i sammenheng med planer for infrastruktur og transport, med jordbruk og matproduksjon, arealplanlegging- og bruk, med bevaring av natur og bruk av naturbaserte løsninger i størst mulig grad, planer for forsvar og beredskap – sikre bærekraftige, trygge kommuner.
- Fagforbundet ønsker at det etableres statlig koordinering på de områdene av klimatilpasning som må gjennomføres over hele landet. Statsforvaltningen kan bidra ved å hjelpe kommunene med finansieringsordningene. Skal klimatilpasning fortsette på selvkost i kommunen, vil det ramme husholdningene, ramme skeivt, bli nedprioritert og utsatt som før.
- Vi ønsker at det utredes mulige statlige finansieringsløsninger – i tillegg til å utvide eksisterende tilbud som klimasats og natursats. Økte muligheter for tilskudd og bistand til klimatilpasningstiltak, og forenkling av søknadsprosesser og

rapportering, vil trolig medføre at flere kommuner med gode klimatilpasningsprosjekter får anledning til å gjennomføre disse.

- Vi støtter opprettelse av kompetansesentre i alle regioner, som bidrar til kunnskapsdeling, kompetanseheving og trygghet for de som skal utføre arbeidet.
- Klimatilpasningstiltak trenger ikke nødvendigvis må være kostnadskreven (for eksempel å hindre utbygging av bebyggelse i myrområder gjennom regulering). Det er mye å hente på å dra nytte av erfaringene til andre kommuner med liknende utfordringer.
- Det er en sammenheng mellom tilpasning og utslippskutt: tilpasning vil kreve mye bygg- og anleggsvirksomhet, og det er viktig at dette skjer med minst mulig utslipp. Skal vi gjøre om på bygningsmassen for å gjøre den klimarobust, må vi passe på at vi samtidig gjør den energieffektiv. Når vann og avløp skal oppgraderes, må det gjøres med minst mulig utslipp i alle ledd. Mulighet for å benytte seg av null- og lavutslippsløsninger i alle deler av klimatilpasningsarbeidet må ivaretas når man planlegger finansieringen.

For å vise noe av bredden i våre medlemmers arbeid, vil vi her trekke frem to ulike yrkesgrupper når vi besvarer spørsmålene ekspertutvalget ønsker innspill til. Dette er ikke hele bildet, og Fagforbundet bidrar gjerne med flere erfaringer i et eget møte med ekspertutvalget, for å diskutere hvorfor kommunene og fylkeskommunene og alle de som jobber der spiller en viktig rolle i arbeidet med klimatilpasning. Vi vil fremsnakke et godt trepartssamarbeid, og vi stiller gjerne sammen med KS på et slikt møte.

Svar på spørsmålene fra ekspertgruppen:

- Hvordan påvirker framtidige klimaendringer våre medlemmer?

Vann og avløp: Klimaendringer påvirker allerede i dag vann- og avløpssektoren i betydelig grad. I tillegg til at det er utfordrende å håndtere overvann fra økte nedbørsmengder, har klimaendringene konsekvenser for drikkevannskvalitet, folkehelse og økosystemer.

Kirke- og gravplassforvaltningen: Våtere klima vil bli et problem for gravplassforvaltningene. I utgangspunktet sliter mange gravplasser med dårlig drenering og lite egnede jordforhold. Dette fører til manglende nedbrytning med alt det fører med seg av arbeidsmiljøproblemer og uverdige resultat for gravansvarlig og hensynet til den avdøde. For kirkebyggene kan våtere klima og mildere vintere forsterke problemer mer råte, sopp etc. En stor trussel for våre viktigste kulturminner.

- Hvorfor oppstår disse konsekvensene? Finnes det hindringer for klimatilpasning på ditt område? Hvis ja, hvilke?

Vann og avløp: Økt temperatur, høyere nedbør og økte vannmengder kan føre til økt bakteriekonsentrasjon i råvann. Slike forurensninger stiller høyere krav til vannbehandling, med særlig risiko for mindre vannverk med begrenset kapasitet.

En aldrende infrastruktur gjør systemet sårbart under ekstreme nedbørsperioder. Kraftig og vedvarende regn kan overbelaste avløpsnett og renseanlegg, med fare for vannbårne sykdomsutbrudd i små vannforsyninger uten desinfisering. Dette reduserer kvaliteten i økosystemer og gjør badevann uegnet i flere dager etter sterk nedbør.

Veksling mellom snøsmelting og temperaturøkning fører til “sjokkbelastning” av renseanlegg (store, raske mengder kaldt smeltevann) og utfordrer fjerning av nitrogen og sekundærklaring.

Tiltak mot overvann og flom må gjøres i sammenheng med hvordan vi bruker og planlegger arealene våre ellers – både innen by- og stedsplanlegging, nedbygging av natur (som hogst, bygging av næringsparker eller hytter), etc.

Gravplassforvaltningen: Viktigste hindring for klimatilpasning på gravplass er problemer knyttet til krav om gravfred ved oppgradering av masser og drenering.

For vernede kirkebygg kan det være vanskelig å oppnå optimal klimatilpasning på grunn av krav til antikvariske hensyn med tanke på materialer og håndverksteknikker

- Hvilke tiltak og endringer er viktigst for å tilpasse ditt område til framtidige klimaendringer?

Vann og avløp: Økt frekvens og intensitet av skybrudd krever forsterket overvannshåndtering, som grønne, naturbaserte løsninger som gir bedre infiltrasjon samt restaurering av natur og bekkeløp som sikrer at vannet har trygge steder å renne. Det stiller også krav til fordrøyningsbassenger og robuste ledningsnettsløsninger.

Gravplassforvaltningen: Desto større kremasjonsandel man kan oppnå, desto mindre vil konsekvensene av våtere klima bli for gravplassene. Dette er en av mange grunner til at det bør komme stimulerings tiltak for at det bygges moderne, bærekraftige krematorier i offentlig regi.

- Om din sektor/organisasjon/region har nok data, insentiver, kunnskap og metoder for å vurdere økonomiske konsekvenser av klimaendringer?

Vann og avløp: Mange kommuner og vannverk har grunnleggende data om ledningsnett og drift, men detaljert klimarisiko og økonomiske konsekvensanalyser mangler ofte. Kartlegging av flom- og overvannsrisiko er ufullstendig i flere områder.

Insentivene er svake fordi klimatilpasning ofte sees som en kostnad, ikke en investering. Ordninger som grønne lån via Kommunalbanken er ikke tilstrekkelig kjent eller brukt.

Kompetansen varierer sterkt. Store bykommuner har egne fagmiljøer, mens små kommuner mangler ressurser og metodikk for å vurdere økonomiske konsekvenser av klimaendringer.

Det finnes verktøy og standarder (ISO 14090, Klimasjekk fra Miljødirektoratet), men de er ikke obligatoriske og brukes lite i praksis.

Gravplassforvaltningen: Et stykke på vei på gravplass. Når det gjelder kirkebygg er tilstandsoversikten god.

- Hvis ikke – hva skal til?

Generelt: Fagforbundet etterlyser statlige medfinansieringsordninger for å hjelpe kommunene med opprustning av infrastruktur som er av nasjonal betydning.

Vann og avløp:

- Bedre datagrunnlag, standardiserte metoder, økonomiske insentiver, kompetanseheving og tverrsektoriell koordinering.
 - Systematisk kartlegging av flom, skred og overvannsrisiko.
 - Obligatoriske risikovurderinger i plan- og investeringsprosesser.
 - Tilskuddsordninger og grønne lån må gjøres mer tilgjengelige.
 - Vann- og avløpsgebyrer må reflektere reelle kostnader for klimatilpasning.
 - Opplæring i kommuner og vannverk om klimarisiko og økonomiske konsekvenser.
 - Klare ansvarslinjer - og koordinering - mellom stat, kommune og private aktører.
- Andre innspill direkte knyttet til utvalgets mandat

Vann og avløp: Selv med gode strategier og tiltak trenger vi å være ærlige om at dette er et arbeid som tar tid, krever store investeringer og innebærer betydelige praktiske inngrep i eksisterende bystruktur. Fra gamle fellessystemer til nye grønne løsninger henger alt sammen, og det vi ser ute i felt viser tydelig hvor viktig det er å fortsette å bygge robusthet og kapasitet i hele VA-systemet.

Jo lenger man venter med nødvendige klimatilpasninger, jo større blir regningen både økonomisk og praktisk. For at kommunene skal kunne gjennomføre nødvendige tiltak, bør staten bidra med støtteordninger når klimautfordringene allerede står på trappene.

Med hilsen

Fagforbundet

Helene Harsvik Skeibrok
forbundsleder

Mette K. Haugen
rådgiver

Dette brevet er godkjent elektronisk i Fagforbundet og har derfor ingen signatur.